

III osa

Seitse ei saa ühest jagu

„Ma armastan meie suuri plaane...”

Kohad on seal imeilusad. Maalilised metsad – sajanditevanused tammed, pöögid, plataanid. Puhtad jõed, kus tänini on külluses kalu, viljakas maa. Aga missuguse vanaslaavi muusikana kõlavad selle maa linnade ja jõgede nimed: Gorõn, Ubort, Radomõšl, Turja, Kremenets, Slavuta, Korosten, Javorov...

Tõsi küll, Galiitsia ja Volõõnia ajalugu on kaugel inimarmastust ülistavast laulust. Hullumeelse vaenu - religioosse, natsionalistliku, klassi – tuli rüüstas korduvalt seda rikast maa-ala. Siin, Zbaraži ja Berestetško juures, võitlesid Bogdan Hmelnitski kasakad raevukalt Poola šljahtaga. Siin võistlesid Babeli poolt ülistatud Esimese ratsaarmee võitlejad oma vastastega julmuses. Just siin, Dubno linna juures, langetas Tarass Bulba oma lihasele pojale lühikese ja hirmsa otsuse.

Vaat nendes ohtralt pisarate ja verega niisutatud kohtades, kolmnurgas Radehhov – Dubno – Brodõ, **toimiski 1941. aasta juuni lõpus üks Teise Maailmasõja peamisi lahinguid, XX sajandi suurim tankilahing.** Lahing, mis on tuntud (õigem oleks öelda – peaaegu tundmatu) „Edelarinde mehhaniseeritud korpuste vastulöögi” nime all.

Enne selle „kolmanda stalinliku löögi” asjaolude uurimist on üks väike tehniline märkus. Pärast seda, kui 1939. aastal muudeti Ida-Poola vägivaldsel teel Nõukogude Liidu läänepoolseks äärealaks ning küüditati ligi pool miljonit poolakat, „küüditati” ka massiliselt poolakeelse kõlaga geograafilisi nimetusi maakaartidelt. Stanislavuv muutus Ivano-Frankovskiks, Žolkiev muutus Nesteroviks, Radzivilov – Tšervono-armeiskiks, Krõstonopol – Tšervonogradiks jne. Sellepärast, et kergendada kõige tähelepanelikumate lugejate elu, kes tahavad võrrelda seda teksti maakaardiga, on kõik 1941. aasta dokumentides esinevad toponüümid toodud kooskõlas kaasaegsete kohanimedega.

Nagu ka Läänerinde ratsa-mehhaniseeritud grupi traagilise Grodno juures purustamise ajaloos, algas ka Ukrainas kõik **Direktiivist Nr.3.**

Meenutame veelkord, et 22. juunil 1941.a. kell 21 h 15 min andis Kaitse rahvakomissar Timošenko käsu:

„...Võimsate mehhaniseeritud korpuste ja kogu Edelarinde lennuväe ja teiste 5. ja 6.Armees vägedega piirata kontsentriliste löökidega sisse ja hävitada vaenlase grupeering, mis tungib peale Vladimir-Volõnski ja Brodõ suunal. 24. juuni õhtuks vallutada Ljublini rajoon”..

Ülejäänud Edelarinde ja Lõunarinde vägedele (26., 12., 18. ja 9.Armees) anti puhtalt kaitseloomulised ülesanded: *„...kindlustada oma positsioonid ja mitte lubada vaenlase sissetungi meie territooriumile...”*

Selle direktiivi täielik tekst avaldati VIZ-is alles 48 aastat peale selle allakirjutamist, kuid lühemas versioonis oli see ammu tuntud. Seejuures pidas iga nõukogude ajaloolane oma kohuseks (või täpsemalt öeldes oli tal selline parteiline ülesanne) laita meie peamisi väejuhte selle eest, et nad „lähtudes meie vägede alusetult ülehinnatud võimalustest, andsid ilmselgelt ebareaalse ja seetõttu ka mittetäidetava käsu”.

Hiljem, kui nõel ei tahtnud kuidagi kotis püsida (s.o tõde hakkas päevavalgele tulema), sai avalikustatud dokumentidest selgeks, et Punaarmee võimalused (koosseis, arvukus, relvastus, reservid, lahingumoon ja kütusega varustatus jne) lubasid seada ka palju suuremaid ülesandeid kui Ljublini vallutamine (kõigest 80 km piirist läänes). Siis hakkas kriitika suunitlus muutuma. Nüüd sõimati Direktiivi Nr.3 sellepärast, et seal olid näidatud täiesti ebareaalsed vastulöögi sooritamise **tähtajad.**

Näiteks üks seltsimees, suure operatiivosakonna tööstaažiga staabitöötaja, kirjutas terve artikli selle kohta, et sellise mastaabiga operatsiooni väljatöötamiseks ja ettevalmistamiseks on vaja vähemalt kuu aega, veel parem kaks kuud.

Ärme hakkame vaidlema. Austame professionaali arvamust. Kaks siis kaks.

Ainult et kes see ütles, et pealetungi planeerimine ja vägede operatiivhargnemine Lääne-Ukrainas algas alles 22. juuni 1941.a. õhtul?

Viimaseid Edelarinde (Kiievi Erisõjaväeringkonna – ESRK) sõjaeelseid plaane pole senini avalikustatud. Pole enam seda riiki, mille koosseisu kuulus Kiievi ESRK territoorium. Ammu on surnud kõik agendid-illegaalid, kes varustasid nende plaanide väljatöötajaid luureinformatsiooniga. Ammu on läinud ümbersulatamisele nendes plaanides mainitud sõjatehnika. Paljukordselt on muutunud nende kuuekümneme aastat möödunud aasta jooksul neis plaanides mainitud teedevõrgu läbilaskevõime...

Ühesõnaga – on ära langenud kõik vähegi mõistlikud põhjused nende kollatanud lehekülgede saladuses hoidmiseks.

Aga ei – tihedad parteilaste-ajaloolaste read manavad tuld ja tõrva kaela „ülejooksikule ja äraandjale“ Rezunile-Suvorovile, kuid Suure Plaani saladust hoiavad nagu nõela Surematu Kaštšei eluga, mis on teatavasti munas, aga muna on puuõõnes, puuõõs aga mere taga ja nii edasi...

Kuid nõel kipub vastupandamatult kotist välja. 1991. aasta lõpus, kergel peataoleku hetkel, mis haaras KP-GB tegelasi, kui nad nägid „raudset Feliksit“ õõtsumas terastrossi otsas mitmetuhandlise raevunud rahvahulga kohal, ilmus „arhiivi GULAG-st“ avalikkuse ette üks väga huvitav dokument: „Kaalutlused Nõukogude Liidu strateegilise hargnemise plaani kohta sõjaks Saksamaa ja tema liitlastega“.

Dokument oli kirjutatud ühes eksemplaris Punaarmee Kindralstaabi Operatiivosakonna ülema asetäitja kindralmajor (tulevane marssal ja Kindralstaabi ülem) Vassilevski poolt. Tekstis on Žukovi või Vatutini käega tehtud parandusi. Kirjutamise kuupäeva pole näidatud, pealdises on ainult kuu – mai 1941.a. Timošenko ja Žukovi allkirju pole, Stalini resolutsiooni pole dokumendil samuti.

Ärme kaldume teemast kõrvale selle diskussiooni üle arutamiseks, mis algas peale selle (ilma liialduseta) sensatsioonilise dokumendi avaldamist. Seda enam, et publiku peamine tähelepanu oli suunatud mitte operatiivsetele kaalutlustele, vaid täiesti tavalisele (kui lähtuda tervest mõistusest, aga mitte propagandistlikest loosungitest) fraasile:

„Ma pean vajalikuks mitte mingil juhul anda initsiatiivi saksa väejuhatuse kätte, ennetada vaenlast ja rünnata saksa armeed sel momendil, mil ta on veel hargnemise staadiumis“.

Mõte on täiesti selge ja nõukogude sõjalise juhtkonna jaoks sugugi mitte uus. Näiteks teatas K.A.Meretskovi (sel ajal Leningradi SRK juhataja) juba 1939.a. aprillis ringkonna Sõjanõukogu poolt korraldatud staabimängu arutelul esinedes:

„...sel momendil, kui meie vastased mobiliseerivad oma armeed, veavad oma vägesid meie piiride poole, ei hakka me käed rüpes istuma ja ootama. Meie operatiivne ettevalmistus, meie vägede ettevalmistus peab olema suunatud sellele, et kindlustada vaenlase täielik kaotus juba sel perioodil, kui ta pole veel jõudnud kogu oma jõude kokku korjata...“

Nõukogude ajalooteaduse korüfeed on juba jõudnud kõikidele, kes on veel suutelised neid kuulama, seletada, et need maikuu „Kaalutlused“ on ainult mustand, paberilipakas (mis tegelikult on kokku 15 lehel koos nelja lisaga ja seitsme kaardiga), mille kindral Vassilevski koostas lihtsalt ajaviiteks, naljapärast, harjutuse mõttes, põhitööst vabal ajal. Ärme hakkama raiskama aega sellisel tasemel „diskussioonile“, vaid lihtsalt võrdleme neid käsitsi kirjutatud „Kaalutlusi“ ühe teise, allkirjastatud ja kõikide formaalsuste kohaselt vormistatud dokumendiga (autor on näitlikuse huvides rõhutanud olulisi kohti).

Niisiis, maikuu (1941.a.) „Kaalutlused strateegilise hargnemise plaani kohta“:

„...Punaarmee vägede esimeseks strateegiliseks eesmärgiks seada – saksa armee pea jõudude purustamine, mis koonduvad lõuna pool Bresti-Demblini liini ning jõudmine 30-ks operatsioonipäevaks Ostrolenka, Narevi jõgi, Lovitši, Łódź, Oppelni ja Olomouci liinile...“

Lähim ülesanne – purustada saksa armee Visla jõest ida pool ja Krakovi suunal, jõuda Visla jõeni ja vallutada Katowice rajoon. Milleks on vajalik: **Edelarinde jõudude pealöökk** anda Krakovi-Katovice suunas...

...abilöökk Läänerinde vasaku tiivaga anda... eesmärgiga siduda Varssavi grupeeringut ja koostöös Edelarindega hävitada vaenlase Ljublini grupeering...“

...Läänes hargnevate rinnete koosseis ja ülesanded:

...Edelarinne – rinde parema tiiva armeede kontsentrilise löögiga piirata ümber ja hävitada vaenlase ida pool Visla jõge Ljublini rajoonis asuv peamine grupeering; üheaegselt löögiga Senjava, Peremõšli, Ljutovski rindel purustada vaenlase jõud Krakovi ja Sandomierzi-Kielce suunal ja hõivata Krakovi, Katowice, Kielce rajoon...“

Aga siin on teine (väga mahukas, üksikajalikult välja töötatud) salajane dokument:

„Kiievi ESRK staabiülema esitis Edelarinde Sõjanõukogu otsusele 1940. aasta hargnemise plaani kohta“.

Kõigepealt hindame väärikalt seda **vapustavat pealkirja!** 1940. aasta dokumendis on juba kasutatud terminit „Edelarinne“! Aga nüüd uurime lähemalt selle sisu:

„...Edelarinde ülesanded:

Lähim strateegiline ülesanne – purustada koostöös Läänerinde vasaku tiivaga Saksamaa relvajõud, mis asuvad Ljublini, Kielce, Radomi ja Krakovi rajoonis ning jõuda 30-ks operatsioonipäevaks Pilica jõe, Petrokovi, Oppelni, Neustadti rindejooneni...

Lähim ülesanne – koostöös Läänerinde 4.Armeega piirata ümber ja hävitada ida pool Vislat asuv vaenlane, jõuda operatsiooni 10-ks päevaks Visla jõeni ja arendada pealetungi Kielce-Krakovi suunas.

Paremal on Läänerinde (staap on Baranovitšis) ülesandeks – vasakul tiival asuva 4.Armeelöögi Drogitšini-Sedlets-Demblini suunas aidata kaasa Edelarindele vaenlase Ljublini grupeeringu purustamisele...

Igaüks, kes viitsib otsida Poola kaardilt kõik ülalmainitud linnad, võib veenduda selles, et neis dokumentides kirjas olevad ülesanded kattuvad täielikult nii eesmärkides, tähtaegades kui ka piirjoontes. Peale selle on näha ka selged tekstilised kokkusattumused. Kõige järgi arvestades töötati need dokumendid välja tihedas koostöös ja mingite ühiste esialgsete direktiivide alusel.

Seega planeeriti pealetungi Ljublinile **vähemalt kuus kuud** enne saatustlikku 22. juunit 1941.a. Kusjuures 1940.a. detsembrikuu dokumendis planeeriti moodustada Lvovi-Javorovi-Nesterovi rajoonis eriline „ratsa-mehhaniseeritud armee“, mis pidi koostöös 5.Armeega põhja suunas peale tungima ja vallutama Ljublini „operatsiooni kolmandaks päevaks“.

Ja ka siin näeme me kokkusattumusi nii vormis kui sisus 22. juuni õhtul välja antud Direktiiv Nr.3-ga.

Peale selle (ja seda on väga oluline märkida) oli Direktiiv Nr.3 Edelarinde ennesõjaaegsete plaanidega võrreldes väga ettevaatlik, mõõdukas ja tagasihoidlik. Nii oli detsembrikuise plaani kohaselt löök Ljublinile **vaid üks mitmest löögist**, mis planeeriti anda Edelarinde jõududega. Kusjuures rinde 11 tankidiviisist ja 13 tankibrigaadist planeeriti Ljublini pealetungile kaasata kõigest 6 diviisi ja 3 brigaadi. Teistele Edelarinde armeedele olid 1940.a. detsembriplaanis antud sama suured ülesanded.

Pealetungi 10-12-ks päevaks pidid 6., 26. ja 12.Armeelöögid välja jõudma Visla ja Dunajetsi jõe joonele (pealetungi sügavus 120-130 km) ja hõivama ülepääsud nendel jõgedel Sandomierzi ja Tarnuvi juures.

„Ja mis siis? – vaidleb meile vastu umbusklik lugeja. – See kõik ei tõesta veel midagi“. Ja tal on täielik õigus. Igas staabis – ja seda enam tohutu suure, hambuni relvastatud Nõukogude Liidu Kindralstaabis – töötatakse välja terve rodu igasuguseid erinevaid plaane. Millest suurem osa pärast hävitatakse ettenähtud korras, Eriosakonna esindaja allkirjaga. Nii et äkki lükkas seltsimees Stalin ülalmainitud väejuhatuse plaanid tagasi kui „NSVL muutumatult rahuarmastava välispoliitikaga vastuolus olevad“ ja käskis hoopis kaevikuid kaevata ja muul moel kaitset tugevdada?

Ei. See on ekslik arvamus, mis ei vasta ajaloolisele tõele. Punaarmee laiaulatusliku pealetungi plaanid „Lvovi eendi“ territooriumilt Lõuna-Poolasse olid kinnitatud ja võetud täitmisele. Seda ei kinnita mitte paberid (mida saab võltsida) või memuaarid (mida teinekord kirjutatakse südametunnistusega inimeste poolt „tellimuse järgi“), vaid **FAKTILINE** vägede paigutus ja hargnemine 1941. aasta kevadel-suvel.